

ZAGADNIENIA WSTĘPNE

Standardy ochrony małoletnich to konkretne spisane procedury i zasady, które gwarantują, że dzieci i młodzież w danej placówce są bezpieczne. Istotne w tej kwestii jest to, że nie doznają krzywdzenia ze strony rówieśników lub/i dorosłych. Niestety, osobami, które mogą doprowadzić do pogorszenia stanu zdrowia i dobrostanu młodego człowieka, mogą być pracownicy (nauczyciele, instruktorzy, coache), wolontariusze i/lub osoby w tym samym wieku. Przygotowanie odpowiednich procedur ma zagwarantować przede wszystkim sprawny przepływ informacji i odpowiednią reakcję na każdy przypadek krzywdzenia.

Procedury ochrony małoletnich to zbiór działań i regulacji prawnych mających na celu zapewnienie:

- bezpieczeństwa,
- dobrobytu,
- dobrostanu,
- odpowiedniej opieki nad osobami nieletnimi, czyli osobami poniżej wieku pełnoletności.

Procedury te różnią się w zależności od jurysdykcji i kultury, jednak mają na celu zapewnienie dzieciom i młodzieży:

- odpowiedniego środowiska do rozwoju,
- ochronę przed wszelkimi formami przemocy (psychiczna, fizyczna, ekonomiczna, seksualna),
- ochronę przed zaniedbywaniem,
- ochronę przed wykorzystywaniem.

PODSTAWA PRAWNA

Podstawą prawną wprowadzenia procedury ochrony małoletnich w Polsce jest ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. z 2020 r., poz. 1359 z późn. zm.). Należy zwrócić uwagę na ważną nowelizację – ustawę z dnia 28 lipca 2023 r. o zmianie ustawy Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2023 r., poz. 1585), która weszła w życie z dniem 15 lutego 2024 r.¹

Nowelizacja precyzuje i rozszerza przepisy dotyczące procedur ochrony małoletnich, jak np.:

- Rozdział 4a „Ocena prawdopodobieństwa ponownego popełnienia przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności na szkodę małoletniego”,
- Rozdział 4b „Standardy ochrony małoletnich”,
- Rozdział 4c „Analiza zdarzeń, na skutek których małoletni poniósł śmierć lub doznał ciężkiego uszczerbku na zdrowiu”,
- Rozdział 4d „Pozostałe szczególne środki ochrony małoletnich przed krzywdzeniem oraz podmioty wskazane do ich realizacji”,
- Rozdział 4e „Kontrola obowiązków”.

Przepisy wprowadzają obowiązek przestrzegania nowych procedur, co w przyszłości powinno przyczynić się do wzrostu ochrony małoletnich przed różnorodnymi zagrożeniami. Nakładają one tym samym nowe obowiązki na podmioty publiczne, które zajmują się małoletnimi.

PRZEDMIOT USTAWY

Ustawa określa zasady ochrony dzieci przed przemocą, w tym przed wykorzystywaniem seksualnym, przemocą fizyczną i psychiczną.

DEFINICJE

W ustawie stosuje się następujące definicje:

1. Dziecko – osoba do ukończenia 18. roku życia.
2. Przemoc – każde działanie lub zaniechanie, które narusza prawa dziecka, w tym jego wolność i godność.
3. Wykorzystywanie seksualne – każde zachowanie o charakterze seksualnym, w tym kontakt fizyczny, wykorzystanie do celów pornograficznych lub zmuszanie do prostytucji, które narusza prawa dziecka.

¹ Cały tekst nowelizacji można znaleźć pod adresem: https://orka.sejm.gov.pl/proc9.nsf/ustawy/3309_u.htm [dostęp: 13.10.2023].

4. Przemoc fizyczna – każde zachowanie, które powoduje u dziecka ból, cierpienie lub uszkodzenie ciała.
5. Przemoc psychiczna – każde zachowanie, które poniża, upokarza lub krzywdzi dziecko emocjonalnie.

ZASADY OGÓLNE

1. Państwo zapewnia ochronę dzieci przed przemocą.
2. Rodzice, opiekunowie prawni i osoby sprawujące pieczę nad dzieckiem mają obowiązek zapewnić mu ochronę przed przemocą.
3. Każdy ma prawo zgłosić podejrzenie o przemocę wobec dziecka.

FORMY OCHRONY

1. Ochroną przed przemocą objęte są wszystkie dzieci, bez względu na ich pochodzenie, rasę, religię, narodowość, płeć lub orientację seksualną.
2. Ochroną przed przemocą objęte są również dzieci niepełnosprawne.
3. Ochroną przed przemocą objęte są również dzieci, które dopuściły się czynu karalnego.

PRZEMOC FIZYCZNA

1. Przemoc fizyczna wobec dziecka jest przestępstwem.
2. Za przemoc fizyczną wobec dziecka grozi kara pozbawienia wolności do lat 5.

PRZEMOC PSYCHICZNA

1. Przemoc psychiczna wobec dziecka jest przestępstwem.
2. Za przemoc psychiczną wobec dziecka grozi kara pozbawienia wolności do lat 3.

WYKORZYSTYWANIE SEKSUALNE

1. Wykorzystywanie seksualne dziecka jest przestępstwem.
2. Za wykorzystywanie seksualne dziecka grozi kara pozbawienia wolności od 2 do 12 lat.

ZASADY POSTĘPOWANIA W PRZYPADKU PODEJRZENIA O PRZEMOC

1. W przypadku podejrzenia o przemoc wobec dziecka należy niezwłocznie zgłosić to organom ścigania lub instytucjom powołanym do ochrony dzieci.
2. Organy ścigania lub instytucje powołane do ochrony dzieci mają obowiązek niezwłocznie podjąć działania w celu ochrony dziecka przed przemocą.
3. Dziecko, wobec którego stosowana jest przemoc, ma prawo do uzyskania pomocy psychologicznej i socjalnej.

Ustawa określa jasne zasady i procedury postępowania w przypadku podejrzenia o przemoc wobec dziecka. Dodatkowo jest to kompleksowe rozwiązanie, które ma na celu zapewnienie skutecznej ochrony dzieci przed wszystkimi formami przemocy.

OGRANICZENIA

Oczywiście nie jest to jedyne i idealne rozwiązanie i posiada pewne ograniczenia. Jednym z nich jest to, że ustawa nie określa jasnych kryteriów, które pozwalają stwierdzić, czy dane zachowanie stanowi przemoc wobec dziecka. Innym ograniczeniem jest natomiast to, że ustawa nie zapewnia wystarczających środków finansowych na realizację jej postanowień. Jednak – mimo pewnych ograniczeń – jest to ważne i potrzebne rozwiązanie. Ustawa ma na celu poprawę sytuacji dzieci, które są narażone na przemoc.

SKRÓTOWE OMÓWIENIE POSZCZEGÓLNYCH ROZDZIAŁÓW

ROZDZIAŁ 4A

Ten rozdział wprowadza nowe przepisy dotyczące oceny prawdopodobieństwa ponownego popełnienia przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności na szkodę małoletniego.

ARTYKUŁ 22A

Zgodnie z zapisem tego artykułu w sprawach o przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności popełnione na szkodę małoletniego sąd lub prokurator będzie zobowiązany do zasięgnięcia opinii dwóch biegłych psychiatrów i biegłego seksuologa lub biegłego psychoseksuologa. Opinia ta ma na celu ustalenie stopnia prawdopodobieństwa ponownego popełnienia przez sprawcę tego typu przestępstwa.

ARTYKUŁ 22B

Ustalenie stopnia prawdopodobieństwa ponownego popełnienia przestępstwa będzie odbywać się w oparciu o następujące kryteria:

- charakter i rodzaj popełnionego przestępstwa,
- dotychczasowy sposób życia sprawcy,
- opinia o sprawcy wydana przez biegłych,
- opinia o sprawcy wydana przez kuratora sądowego lub inną osobę sprawującą nad nim nadzór,
- opinia o sprawcy wydana przez instytucję, w której sprawca odbywa karę lub leczenie.

ROZDZIAŁ 4B

Rozdział wprowadza nowe przepisy dotyczące standardów ochrony małoletnich.

ARTYKUŁ 22B

Zgodnie z zapisami tego artykułu każdy podmiot prowadzący działalność w zakresie edukacji, opieki, wychowania, resocjalizacji, religii, sportu lub innych zainteresowań, w której mogą przebywać małoletni, będzie zobowiązany do wprowadzenia standardów ochrony małoletnich.

ARTYKUŁ 22C

Standardy te powinny określać w szczególności następujące zasady:

- zasady zapewniające bezpieczne relacje między małoletnim a personelem placówki lub organizatorem, a w szczególności zwracanie uwagi na zachowania niedozwolone wobec małoletnich,
- zasady i procedurę podejmowania interwencji w sytuacji podejrzenia krzywdzenia lub posiadania informacji o krzywdzeniu małoletniego,
- procedury i osoby odpowiedzialne za składanie zawiadomień o podejrzeniu popełnienia przestępstwa na szkodę małoletniego, zawiadamianie sądu opiekuńczego oraz w przypadku instytucji, które posiadają takie uprawnienia – osoby odpowiedzialne za wszczynanie procedury „Niebieskie Karty”,
- zasady przeglądu i aktualizacji standardów,
- zakres kompetencji osoby odpowiedzialnej za przygotowanie personelu placówki lub organizatora do stosowania standardów, zasady przygotowania tego personelu do ich stosowania oraz sposób dokumentowania tej czynności,
- zasady i sposób udostępniania rodzicom albo opiekunom prawnym lub faktycznym oraz małoletnim standardów do zaznajomienia się z nimi i ich stosowania,
- osoby odpowiedzialne za przyjmowanie zgłoszeń o zdarzeniach zagrażających małoletniemu i udzielenie mu wsparcia,
- sposób dokumentowania i zasady przechowywania ujawnionych lub zgłoszonych incydentów lub zdarzeń zagrażających dobru małoletniego.

ARTYKUŁ 22C UST. 2

Standardy powinny również określać następujące wymogi dotyczące bezpiecznych relacji między małoletnimi:

- zakaz kontaktów seksualnych między małoletnimi,
- zakaz zachowań o charakterze seksualnym między małoletnimi, które mogą być uznane za molestowanie lub wykorzystywanie seksualne,
- zakaz stosowania przemocy fizycznej lub psychicznej między małoletnimi.

ARTYKUŁ 22C UST. 3

Standardy powinny również określać następujące zasady dotyczące korzystania z urządzeń elektronicznych z dostępem do sieci:

- zakaz korzystania z urządzeń elektronicznych z dostępem do sieci przez małoletnich bez nadzoru osoby dorosłej,
- zakaz udostępniania przez małoletnich w sieci swoich danych osobowych, w tym wizerunku,
- zakaz kontaktowania się przez małoletnich z osobami nieznanymi w sieci.

ROZDZIAŁ 4C

Rozdział ten wprowadza nowe przepisy dotyczące analizy zdarzeń, na skutek których małoletni poniósł śmierć lub doznał ciężkiego uszczerbku na zdrowiu. Celem tych przepisów jest poprawa ochrony małoletnich przed krzywdzeniem.

WAŻNE PUNKTY

Analiza zdarzeń będzie prowadzona przez zespół do spraw analizy zdarzeń, który składa się z ekspertów z różnych dziedzin, m.in. prawa, psychologii, psychiatrii i pedagogiki.

Analiza będzie obejmowała m.in.:

- okoliczności śmierci lub uszczerbku na zdrowiu małoletniego,
- sytuację małoletniego przed zdarzeniem,
- działania właściwych organów i instytucji,
- uchybienia w zakresie ochrony małoletnich.

Na podstawie analizy zostaną opracowane wnioski i zalecenia dla właściwych organów i instytucji, mające na celu poprawę ochrony małoletnich przed krzywdzeniem.

OMÓWIENIE

Nowe przepisy mają na celu zapewnienie, aby zdarzenia, na skutek których małoletni poniósł śmierć lub doznał ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, były dokładnie analizowane i zidentyfikowane zostały ewentualne uchybienia w zakresie ochrony małoletnich. Dzięki temu możliwe będzie podejmowanie działań mających na celu zapobieganie podobnym zdarzeniom w przyszłości.

PRZYKŁADY

Analiza zdarzenia może dotyczyć np. śmierci dziecka w wyniku pobicia przez rodzica lub opiekuna. W takim przypadku analiza mogłaby obejmować m.in. następujące kwestie:

- czy rodzic lub opiekun miał wcześniej problemy z agresją,
- czy właściwe organy i instytucje były świadome zagrożenia,
- czy organy prowadzące (np. policja) podjęły odpowiednie działania.

Na podstawie analizy można byłoby określić, czy doszło do uchybień w zakresie ochrony dziecka i jakie działania należy podjąć, aby zapobiec podobnym zdarzeniom w przyszłości.

ROZDZIAŁ 4D

Rozdział wprowadza nowe przepisy dotyczące ochrony małoletnich przed krzywdzeniem. Celem tych przepisów jest zapewnienie kompleksowej ochrony dzieciom, które doświadczyły lub mogą doświadczyć przemocy, w tym przemocy seksualnej.

WAŻNE PUNKTY

Rada Ministrów przyjmuje dwa krajowe plany: Krajowy Plan Przeciwdziałania Przemocy na Szkodę Małoletnich oraz Krajowy Plan Przeciwdziałania Przemocy Przeciwko Wolności Seksualnej i Obyczajności na Szkodę Małoletnich. Krajowe plany określają działania w zakresie profilaktyki, wsparcia dla pokrzywdzonych, resocjalizacji sprawców oraz pozyskiwania danych statystycznych.

Przy Ministrze Sprawiedliwości działa Zespół do Spraw Ochrony Małoletnich, którego zadaniem jest opracowanie i ocena postępów realizacji krajowych planów, analiza rozwiązań prawnych w zakresie ochrony dzieci oraz sporządzanie sprawozdań z realizacji krajowych planów.

W skład zespołu wchodzi przedstawiciele organów administracji rządowej, jednostek samorządu terytorialnego, organizacji pozarządowych, kościołów i innych związków wyznaniowych, środowiska naukowego oraz Krajowej Rady Kuratorów.

OMÓWIENIE

Nowe przepisy mają na celu zapewnienie, aby dzieci, które doświadczyły lub mogą doświadczyć przemocy, miały dostęp do kompleksowej pomocy i wsparcia. Krajowe plany określają działania, które mają być podejmowane przez różne instytucje i podmioty, aby zapobiegać przemocy wobec dzieci, wspierać pokrzywdzone dzieci oraz resocjalizować

sprawców. Zespół do Spraw Ochrony Małoletnich ma koordynować działania w tym zakresie i monitorować ich skuteczność.

PRZYKŁADY

Krajowe plany mogą obejmować następujące działania:

- kampanie społeczne promujące profilaktykę przemocy wobec dzieci,
- programy wsparcia dla dzieci, które doświadczyły przemocy,
- szkolenia dla osób, które mogą mieć kontakt z dziećmi, w zakresie rozpoznawania i reagowania na przemoc,
- zmiany w przepisach prawa, które utrudnią sprawcom przemocy popełnianie przestępstw.

Zespół do Spraw Ochrony Małoletnich może m.in.:

- opracowywać rekomendacje dla organów administracji rządowej i samorządu terytorialnego w zakresie ochrony dzieci,
- monitorować stosowanie przepisów prawa w zakresie ochrony dzieci,
- współpracować z organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz ochrony dzieci.

WAŻNE PUNKTY

Kontrolę wykonywania obowiązków będą przeprowadzać organy administracji publicznej, jednostki samorządu terytorialnego oraz podmioty prowadzące działalność związaną z wychowaniem, edukacją, wypoczynkiem, leczeniem, świadczeniem porad psychologicznych, rozwojem duchowym, uprawianiem sportu lub realizacją innych zainteresowań przez małoletnich lub z opieką nad nimi.

Kontrolujący będzie miał prawo do wstępu na teren kontrolowanego podmiotu, żądania informacji i dokumentów oraz sporządzania protokołu z kontroli.

W przypadku stwierdzenia naruszenia przepisów kontrolujący niezwłocznie powiadomi policję lub prokuratora.

OMÓWIENIE

Nowe przepisy mają na celu zapewnienie, aby osoby pracujące lub działające w sposób, w którym mają kontakt z dziećmi, były sprawdzone pod kątem ewentualnych zagrożeń dla dzieci.

Kary za nieprzestrzeganie obowiązków związanych z ochroną małoletnich mają na celu odstraszenie osób, które mogą być skłonne do krzywdzenia dzieci.

PRZYKŁADY

Kontrola może dotyczyć np. następujących kwestii:

- czy pracodawca uzyskał od pracownika informacje o karalności za przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności na szkodę małoletnich,
- czy podmiot prowadzący zajęcia dla dzieci wprowadził standardy ochrony małoletnich,
- czy osoba pracująca z dziećmi nie ma wpisu w Rejestrze Sprawców Przystępstw na Tle Seksualnym.

Nowe przepisy wprowadzają również kary za nieprzestrzeganie obowiązków związanych z ochroną małoletnich.